

SLOVENSKA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 21. oktobra 1938.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

F. Onič:

Manjšinska vprašanja sodobnosti

I.

Letošnji manjšinski zbor v Stockholmu je — precej po zaslugi obeh zastopnikov naše manjšine v Italiji — v marsičem pojasnil sedanji položaj manjšin v Evropi. Na račun zveze narodov so padli težki, a opravičeni očitki, da je v manjšinskem vprašanju odpovedala popolnoma. Mirno smemo reči, da so ravno manjšinska vprašanja, zlasti opravičene pritožbe manjšin, bile najobčutljivejši toplomer, ki je mogel pokazati najtočneje, kako daleč je že prebujena mednarodna vesti in čut za soglasje in pravičnost. Manjšinski zbori so leto za letom mogli pribijati le to resnico, da je ta toplomer postajal od leta do leta neobčutljivejši in da se je v zadnjem času njegova občutljivost približala kritični točki. Kajti zmerom bolj jasno postaja, da velesile dejansko izrabljajo narodna vprašanja manjših narodov in držav le kot primerno sredstvo za prikrivanje svojih koristi in da raz Evrope in sveta bolj in bolj pada varljiva tenčica soodločevanja malih narodov pri bitnih vprašanjih sveta.

Toda dve dejstvi ostaneta: 1. da živimo najbrž v dobi, ko je moč narodne misli kot političnega gibalca sodobnosti dosegla svoj višek, kljub ideološkim razlikam, ki parajo svet, in 2. da je ravno to gibalca sodobnosti le še povečalo nevarnosti, ki izvirajo iz dejstva, da živi v sami Evropi okrog 45—50 milijonov raznih manjšin, ki so vse narodno prebujene. Ne smemo tudi izgubiti iz vida dejstva, da je vojna doba 1914—1918 postavila v ospredje borečih se milijonov geslo o samoodločbi narodov, ki je v toliki meri soodločalo pri nastanku versajske politične karte Evrope in pri — rušenju tega sestava, ki ga doživljamo zadnjih nekaj let.

Kako in odkod torej nasprotje, ki vendarle vlada v svetu med dejanskim položajem malih narodov ali manjšin in med dejstvom, da danes stopa bolj kot kedaj v ospredje narodno vprašanje?

II.

Prva stalna mednarodna ustanova, ki je dobila svoja mednarodno priznana načela in določila glede manjšin, je Društvo narodov. Osnova in idejna podlaga je bila pri njem univerzalna mednarodna morala in pravičnost. Vprašanje manjšinskega varstva in iz njega izvirajoča sporna vprašanja glede ravnanja manjšin je v načelu bilo prepuščeno mednarodnemu razsodišču sveta Društva narodov, in ta bi kajpak moral biti vezan v pravnih mejah na duha mednarodne pravičnosti in enakopravnosti. Toda, na žalost, je Društvo narodov bilo dejansko Društvo držav s svojimi posebnimi koristmi in pojmovanjem in je imelo to usodno napako, da se je prav za prav rodilo kot postransko dete versajškega miru. Versajski mir pa je bil mir, diktiran po vojni in njenih prilastkih o zmagovalcih in premaganih. Torej je nekdo imel dovolj povoda, da ga ni sprejel kot ljubezni vredno dete mednarodnega sporazuma; ta »nekdo« so bili vsi tisti, ki z uspehi versajškega miru in sestava na politični karti sveta niso bili zadovoljni. Bilo jih je že od spočetka Društva narodov precej in jih je bilo sčasoma vedno več. Nezadovoljniji so namreč s presenetljivo točnostjo povedali bridko resnico: da kljub demokratični zamisli Društva narodov ono ni prišlo na svet kot nasledek splošnega miselnega preobrata sveta o potrebi mednarodne pravičnosti, temveč kot uspeh borbe med dvema blokoma velesil. Če je tako imenovani demokratični blok zahodnih velesil razglasil misel o samoodločbi narodov, katere uresničenje je razglasil za svoj vojni cilj, je to bilo velika pridobitev za svet in male narode v Srednji Evropi — toda natančno na tistem mestu, kjer je bil germansko-madžarski blok v Avstro-Ogrski najbolj ranljiv.

Načeloma so priznale vse države, ki so postale členi Društva narodov, načela Društva narodov

tudi glede manjšin z dnem, ko so postale členi. Na žalost pa je manjšinskemu načelu Društva narodov bil zadan že spočetka težak in nepopravljiv udarec. Nekatere države so namreč bile oproščene od manjšinskih obveznosti proti Društvu narodov, med njimi dve vodilni velesili v Evropi, Francija in Italija, za novo pridobljene pokrajine. Pritožbe na manjšinskih zborih pa so pokazale, da so domala vse države kršile določila manjšinskega varstva, ki je sicer bolehalo na skoraj nepremostljivih nasprotjih med pojmovanjem pravic in zahtev, ki so jih stavile ponekod manjšine, in med zahtevami večinske narodnosti v državi glede lojalnosti manjšin. Kajti resnica je pač taka, da vsaka manjšina dejansko le životari, če na področju, kjer prebiva, tudi dejansko in sorazmerno svoji številčni moči ni soudeležena pri državni upravi, pri samoupravnih telesih, v šolstvu, v trgovini in javnih napravah in če nima potrebnih poroštev v državnem osnovnem zakonu samem. Toda vprašanje je še daleč težje! Kako n. pr. uveljaviti načelo enakopravnosti tam, kjer je manjšina le odlomek naroda, ki je še do nedavna bil vladajoči činitelj v narodno osvobodjeni tuji sredini? Do kam so revindikacije upravičene? Kaj z narodno dvoživkarskimi sloji, ki se notranje niso priključili svojemu narodu? Kako daleč so manjšine še državi lojalne, ko vendar ne morejo brez sile zgubiti svoje duhovne in jezikovne skupnosti s svojimi sonarodnjaki v narodni državi?

Vprašanje manjšinskega varstva je torej v samem sebi bolehalo za nevarno razpore. Ni čuda, da je večkrat prav kruta resničnost porušila vero v moralčno moč Društva narodov in s tem že ustvarila pogoje za nove poskuse v manjšinskem varstvu mimo in proti Društvu narodov. Po pravici so celo pripadniki Društva narodov opozarjali na dejstvo, da je vsaka država, ki bi bila zaradi manjšin predmet napadov v Društvu narodov, mogla zapustiti tega brez kazenskih nasledkov. Tako je vsak, tudi le moralni pritisk, postal iluzoren. Bilo je tudi nekaj radikalnih rešitev s silo, ki jih je v najboljšem primeru Društvo narodov moglo le registrirati po brezuspešnih protestih. Klasičen zgled za najradikalnejše rešitve je dala n. pr. Turčija pri reševanju armenskega, kurdskega, asirskega in grškega manjšinskega vprašanja. — Tako je bilo že, ko je Društvo narodov še imelo velik vpliv v Evropi. Medtem se je domala porušil versajski mirovni sestav in pod njegovimi razvalinami je obležalo težko ranjeno tudi Društvo narodov. Podrl ga je evropski fašistični blok.

III.

Fašizem in narodni socializem izhajata iz drugih podstav, kakor jih pozna in priznava demokratični svet vsaj v načelu. Ni še tržno dolgo, ko je nemški pravosodni minister povedal, da je revolucionarni smisel narodnega socializma zanikanje gesel velike francoske revolucije in po njej razglašeni človeških pravic. Narod je dobil po fašističnem nauku značaj nadrealne bitnosti, uteljene po voditeljskem ustroju vojaško urejene narodne države. »Voditelj« je predstavnik misli o »narodni državi« in tej misli in njeni mistiki se mora ukloniti vsak ud naroda kjer koli na zemlji, sicer se je izločil iz tega z mistiko ovenčanega telesa sam. »Voditelj« države in naroda je skupni duhovni voditelj vseh udov naroda kjer koli na svetu; ta skoraj religiozno pojmovana organizacija je izraz do vrhunca pritiranega nacionalizma, ki učinkuje preko vseh dežel in meja in uvaja v življenje narodov nekaj do sedaj neznanega. — Proti nazoru o mednarodni pravici stoji nazor o prvotnejši pravici, ki si jo ustvarja narod sam po voditeljih, proti misli človečnosti ideja plemena, prvobitnosti naroda, nato šele človeka.

Fašistične države Italija, Nemčija in Japonska so prve ustvarile svojo zvezo, ki je jasno bila na-

perjena proti načelom Ženeve, in so tako podrlle navidezno idilo Ženeve z vso njeno kolektivnostjo in solidarnostjo. Proti načelu sklepanja mnogostranskih pogodb pod nadzorstvom Društva narodov so uvedle načelo neposrednega sporazuma, ki so mu glavno vodilo le koristi pogodbenikov. Pri tem niso te velesile skrivale nikoli svojega naziranja, da v smislu fašističnih nazorov imajo države ne le neenake interese v svetu, ampak kot nasledek tega tudi različne pravice, in da torej velesilam pripada odločilno vodstvo sveta brez ženevskih sentimentalnosti o načelni enakosti vseh držav. Poudarjale so načelo dvostranskih pogodb kot najboljše, in so — uspele. Kamen za kamnom so izvolile stavbo Društva narodov, dokler v češko-slovaški krizi ni postalo jasno, da ženevska stavba več ne drži in da so tudi parlamentarno-demokratične države hočeš nočeš pristale na do neke meje za nje nič kaj vabljivo vabo, da se o svojih interesih področjih v svetu sporazumejo velesile same. Mi smo zdaj v prvi etapi tega razvoja, ki je za bližnjo prihodnost s čimer koli nenadomestljiv, kajti sicer mora kljub vsemu priti do vojne.

IV.

Za male narode in manjšine pomeni popolna okrnitev Društva narodov in premaknitev političnega ravnotežja Evrope najbrž silno važno razdobje v njihovem življenju. Pomeni predvsem dobo nejasnosti: apel na pravna načela, ki jih je Društvo narodov sprejelo, čeprav ne izpolnjevalo, je postal prazen zvok. V novih razmerah je Češka prva spoznala to bridko resnico sedanjosti. Pomeni nadalje dobo molka v posvetu narodov. Kajti načelo manjšinskega varstva po Društvu narodov je pokopano. Udarjene bodo predvsem tiste narodnosti (in države), ki so šibkejše in ki imajo svoje manjšine v močnih ter velikih državah. Pod danimi okolnostmi jim bo do skrajnosti otežkočen vsak ostrejši moralni protest pred svetovno javnostjo. Totalitarnost narodnega načela, kakor ga je povzročil sodobni nacionalizem, je prinesla v življenje narodov postopek, ki sicer ni nov, toda je postal šele zdaj splošno priznan kot način reševanja manjšinskih vprašanj — postopek, ki je brez dvoma v hudem nasprotju s humaniteto in demokracijo: prisilna izselitev v narodnih manjšin. Človek se ne hote z melanholično spominja še tistih časov v Evropi, ko je civilizirani svet z moralčno ogorčenostjo sprejemal vesti o nasilni rusifikaciji Poljske in anglicizaciji Irske...

Brez dvoma najtežje pa je vprašanje tistih malih narodnosti in manjšin, ki nimajo lastne države. Kajti nikogar ni bilo in ne bo med vladajočimi silami, ki se bo učinkovito zavzel zanje, kadar bodo zatirane. Kdo bo protestiral z uspehom zaradi Baskov? Kdo more izsiliti samoupravo za Mazure ali Lužiške Srbe? Njihov obstanek in razvoj je odvisen le od vsakokratnega sestava, ki jih vlada. Na vsak način je njihov položaj lažji tam, kjer vlada demokratično načelo osebne svobode, kakor tam, kjer tega ni. Vso težino tega vprašanja smo občutili in občutimo mi Slovenci sami.

V.

So ljudje pri nas, ki spričo sedanjega mednarodnega položaja dvomijo v življenjsko moč malih narodov, ki jim usoda ni naklonila lastne države na takem mestu, kjer bi bile vsaj deloma zavarovane pred bodočim podjarmljenjem. Slovenci smo na mednarodno izredno pomembnem mestu Evrope, kjer je trenutno osište interesov, ki se križajo med velikimi silami od severa do juga in od vzhoda do zahoda. Tak položaj nam nalaga stalno previdnost, da moremo pravilno oceniti resnično stanje sil v Evropi. Zaradi svojega položaja smo pomembnejši, kakor bi bili po svojem številu. Toda v oceni zemljepisno-političnih činiteljev ne smemo pretiravati. Težišče naše usode ni več le v Srednji Evropi, ampak tudi na Balkanu. Nastal je skoraj neverjeten položaj, da bo naša prihodnost prej odvisna od prihodnosti Bal-

kana kakor od Srednje Evrope same. Zaradi tega je razvoj balkanskih mednarodnih razmerij, v prvi vrsti pravilna izkristalizacija balkanskih manjšinskih vprašanj, in posebej še zadovoljliva rešitev naših notranje-političnih vprašanj prvovrstne pomembnosti za nas.

Dandanes, ko je padla misel Društva narodov tako nizko, da dejansko ne predstavlja drugega ko ideal za prihodnost, bi morali manjši narodi, kakršni smo vsi narodi na Balkanu in na robu

Srednje Evrope, najti svoj lasini mednarodni obrazec kot osnovo za svoje državno in narodno življenje: sporazum enakopravnih členov do kar največje mere. Ustaviti bi se ta sporazum ne smel niti pred manjšinskimi vprašanji, pa če tudi za ceno navideznega ugleda. Kajti v medsebojnem življenju malih narodov more zadovoljlivo rešiti njihove dobre odnose le načelo mednarodne demokracije, sicer so orodje v rokah velikih sil in njihovih koristi.

I. K.:

Pred štirimi leti

Utrinki uvodnika »Najboljša pot« v »Jutru« z dne 5. 12. 1934:

Na kateri ploskvi leži skrivnost rešilne formule?... Za nas so s perspektive notranjih in zunanjih političnih zasnov velikega pokojnega Krmarja in Voditelja, kralja Aleksandra vodilne smeri in niti prečiščene in pojasnjene... Na našem obzorju je vzniknil ideal prave ljudske države; v njem leži rešilna formula... Iz osnovne programatične izpovedi narodnega in državnega edinstva se v logičnem in praktičnem nadaljevanju razteza njena veljavnost po vseh žilah narodnega življenja: edinstvo duha, volje in dela. K točnejši razčlenitvi in opredelitvi duhovne, akcijske in delovne skupnosti, ki ima svoj odevit v eni močni stranki, v eni zmagovalno preizkušeni in okrepljeni junaški vojski, v eni mladinski mogočni volji in ki naj se v izpolnjevanju vzvišene dediščine ter v nadaljevanju začrtanih smeri nadalje izoblikuje in dopolnjuje, se še povrnemo.

»Slovenčev« odgovor z dne 7. 12. 1934:

... Kako izgleda prava ljudska država v »Jutrovem« krogu?... Po dosedanjem pojmovanju je demokracija vladavina tista, v kateri se vlada v sporazumu z vladanimi, t. j. z ljudstvom. Le-to izraža svojo voljo po svobodno izvoljenem parlamentu, v katerem je zastopan ves narod kot živ politični organizem, kakršen dejansko je, živi in se razvija — torej z vsemi svojimi političnimi stremeljenji... drugače bi ljudskega zastopstva sploh ne bilo treba in bi bilo najbolje, če bi bili evropski narodi ostali pri sistemu, s katerim vladajo na primer indski maharadže ali abesinski neguši, kar je na vsak način najbolj enostavno... »Jutrov« uvodnikar kratkoma ne priznava niti osnovnih pravic vsakega posameznika, ker pač pomeni načelno zanikanje demokracije. Zakaj on pozna samo unitaristično, centralistično in totalitarno državo... in zato odreja pravico do obstoja vsem političnim strankam sploh, oziroma jo priznava eni sami »močni stranki«... »Jutrova« prava ljudska vlada je mogoča samo, če bi se posrečilo iz ljudi napraviti lutke električnega teatra, ki bi vse mislile, čutile in hotele eno, kakor se jim ukaže ali nalaga po pritisku na stikalo...

Iz nagovora dr. Alberta Kramerja na občnem zboru ZKD dne 6. 1. 1935:

... Napredna misel je nerazdružljivo zvezana z jugoslovensko mislijo. Zveza naprednega kulturnega dela je najjačja duhovna trdnjava jugoslovenske ideje... Nasproti drugim nacionalnim or-

ganizacijam, kakor so Sokol, CMD, Narodna odbrana, Jadranska straža itd., s katerimi smo v najboljših delovnih stikih, ima ZKD povsem točno odrejeno mesto: jačiti duhovne sile naroda, da dvignemo občutek sile, ki nas navdaja v sklopu jugoslovenskega naroda...

Iz banovinske konference JNS za senatorske volitve z dne 14. 1. 1935:

V prostorih Kazine se je sestala banovinska konferenca JNS, da sklepa o kandidaturah za senatorske volitve... Predposvetovanje se je vršilo v tajništvu JNS. Po debati konference je bil izvoljen na predlog poslanca Cererja kandidacijski odbor. Posvetovanja tega odbora v tajništvu JNS so trajala do pol 15. ure. Za pol 10. uro dopoldne sklicana banovinska konferenca je morala počakati torej do pol 15. ure. Na konferenci je dr. Kramer naznanil, da kandidacijski odbor ni mogel priti do sporazuma, zato je predložil konferenci kar tri liste. Zadravec je priporočil prvo listo »Marušič-Kramer-Pucelj z namestniki Janžekovič-Kalan-Gorišek«, ki da predstavlja najboljši izraz skupne in enotne nacionalne fronte ter upošteva ne le politične, temveč tudi stanovske in teritorialne interese. Nato je izjavil dr. Marušič, da sprejme kandidaturu le na drugi listi »Marušič-Janžekovič-Pucelj z namestniki Pucelj-Režek-Jereb« ter je podaril, da se mora pod njegovim vodstvom v bodoče delati druga politika, politika strožje discipline in jačjega pridobivanja. Poimensko glasovanje je pokazalo 37 glasov za prvo listo, za drugo pa 43 glasov. O tretji listi se ni glasovalo. Dr. Kramer je na to oznanil, da bo odločilo o listah predsedništvo glavnega odbora JNS. — »Slovenec« z dne 16. 1. 1934 dostavlja temu poročilu vzdih: Na vsak način vroča juha, te senatorske volitve, tudi za utrjene želodce. Posebej pa poroča iz Beograda: O vseh kandidaturah, ki so bile te dni postavljene na banovinskih konferencah JNS za dopolnilne senatorske volitve za 5. februarja 1935, bo jutri (dne 16. 1. 1935) razpravljalo vodstvo JNS na seji, ki se bo najbrže vršila v ministrski sobi narodne skupščine.

»Pohod« z dne 26. 1. 1935 je zaradi izida gornje konference poročal:

... Iz zadržanja nekih ljudi, ki niso bili na konferenci navzočni po volji naroda, je videti, da bi neka struja za vsako ceno spravila na senatorska mesta samo najožje prijatelje... ki so se po večini že davno srečali z Abrahamom in ki so v političnem življenju tako na vrhovih (voditelji, poslanci, ministri)... Ti morajo bi vedeti,

novnem občnem zboru novega društva. Na tem, da bi Franke prevzel predsedstvo društva »Narodne galerije«, nam, Bukovec, Jakopiču in meni, ni bilo posebno veliko ležeče. Bukovec je stopil takrat v stik tudi z dr. Miljutinom Zarnikom, ki ga pa nismo pritegnili v pripravljalni odbor, ker je bil strankarsko kolikor toliko izpostavljen in je bil tudi sam mnenja, da je bolj, če stoji nekoliko bolj ob strani. Sklenili smo potem, da naj bodo v pripravljalnem odboru prof. Iv. Franke, Rihard Jakopič, Avg. Bukovec, jaz in prihodnji predsednik društva »Narodne galerije«. Govoril sem tudi s prof. Fr. Kobalom o ustanovitvi novega društva, pa je bil, kakor mi trije tudi on mnenja, da mora biti predsednik prihodnjega društva »Narodne galerije« politično neopredeljena oseba, da mora imeti razumevanje za oblikujočo umetnost, mora pa tudi v ljubljanski družbi imeti resničen ugled. Prihodnji predsednik »Narodne galerije« bi moral pripraviti slovenskim oblikujočim umetnikom dostop v ljubljanske salone in pritegniti bogatejše kroge v slovensko umetnostno gibanje, za katero ni bilo v teh krogih pravega zanimanja. Zaradi tega tudi slovenska oblikujoča umetnost ni našla tvarnega podpiranja. Razmišljeval sem sam pa tudi Bukovec, kje bi dobila pravega človeka. Posebno težko je bilo to v vojnem času, ko je bila vsa ljubljanska družba razkropljena in so živeli še tisti, kar jih je ostalo v Ljubljani, v večni negotovosti. Nihče se takrat tudi ni rad izpostavljal za take namene kot naj bi jih imelo novo društvo. Tudi dr. M. Zarnik je iskal pravega kandidata. Po daljšem času smo ga pa le našli. Prišli smo do prepričanja, da bi bil ljubljanski veliki trgovec Leon Souvan pravi predsednik. Leon Souvan je spadal svoje dni med ljubljansko mlado elito, bil je iz ene prvih ljubljanskih trgovskih hiš, splošno izobražen mož, ki se ni vtilkal v strankarske boje, bil je ljubitelj glasbe in sam virtuos za kla-

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

da ob takih prilikah nimajo biti prisotni samo zato, da ploskajo ali da si pustijo kaj vsiliti, suflirati ali premotiti in da nimajo počepati kakor hipnotizirane kokoši... (Razdraženost lista, ki je prinesel te domisleke, je zato upoštevna, ker je med onimi, ki so glasovali za »prvo« listo, »Jutro« naštel tudi dr. Cepudra, enega izmed vrhov okoli »Pohoda«.)

Iz poročila o občnem zboru starešinstva »Jadrana« dne 9. 2. 1935:

... Izhodna in temeljna točka društvenega programa je nezlomljiva jugoslovenska orientacija. Pod zaščito te orientacije se bodo morda dali odpraviti izrastki osebnih ali taktičnih pogledov med nami samimi, še bolj pa se bo dala uravnovežiti napredna inteligenca v pogledih na specialna slovenska vprašanja...

»Koristna preizkušnja« poslanca Ivana Prekorška z dne 6. 2. 1935:

Pravkar izvršene nadomestne volitve v senat so bile na celi črte podan dokaz, da je jugoslovenska nacionalna misel, ki jo predstavlja solidna organizacija JNS, v narodu ukoreninjena in jaka dovolj, da so se ob njej razbili vsi nasilni poskusi preizkušenih metod duhovnega nasilja generalov, ki so z obljubami in grožnjami navalili na slovenske župane (prip.: namreč na predsednike občin, izvoljene dne 15. 10. 1935)... slepomišarska igra tistih, ki so mislili, da prihaja že čas, ko bo uspelo porušiti med Slovenci granitno stavbo... (prip.: sestavek je bil napisan pred 6. 2. 1935, torej še ne računa z razpustom dne 8. 11. 1931 izvoljene »narodne skupščine«, ko je bil tudi ta razpust enako kot »Koristna preizkušnja« objavljen istega dne).

Iz poročila o avdienci belgrajskih gospodarstvenikov pri B. Jevtiču dne 13. februarja 1935:

Belgrajski župan Vlada Ilić je vodil deputacijo, ki je naprosila B. Jevtiča, naj počasti predstoječe volitve s tem, da sprejme mesto nosilca vsedržavne liste, in nagovoril B. Jevtiča v tem smislu, da bi bil sprejem nosilstva po njem viden izraz namer, da se dokončno konsolidirajo politične in gospodarske razmere v domovini. To mi-

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Pravila društva »Narodne galerije« sem sestavil do srede julija 1918. Treba je bilo pa sestaviti tudi še pripravljalni odbor in najti predsednika za novo društvo. Z Bukovcem sva se domenila, da naj jaz pridobim prof. Ivana Franketa, ki je bil takrat konservator na Kranjskem in eden izmed najstarejših slovenskih slikarjev ter je bil svoje dni tudi predsednik »Slovenskega umetniškega društva«. Prof. Franke je imel med vojno atelier v poslopju mestnega ženskega liceja na Bleiweisovi cesti, kjer sem ga dostikrat obiskal. Začel je na stara leta spet slikati ter je trdil, da bo iznašel čisto nove metode za kolorit. Poskušal je in poskušal, študiral je načine barv starih italijanskih slikarjev in pregledoval svoje kopije po beneških mojstrih in svoje študije iz mladih let ter je vse to imel skrito v starih zabojih. Bile so kopije in študije, slikane po večini na lepenki, deloma pa tudi na platno, predvsem so pa bile kopije resnično dobre. Posrečilo se mi je, da mi je odstopil Franke za primeroma majhne zneske res dovršeno kopijo izrezka iz slike Bonifazia Venzianza, ki jo je tako dobro kopiral, da dela tudi glede patine prav tak vtisk kot izvirnik, skico za svojo veliko sliko »Brezmadežne« za Kranj in tudi krajnjo iz leta 1877., na kateri je ljubljanski grad in v ozadju polhograjsko gorovje. Prof. Franke v začetku ni kazal nobenega veselja, da bi stopil v pripravljalni odbor, nikakor pa ni hotel prevzeti predsedstva novega društva. Nazadnje sem ga pripravil vseeno do tega, da je stopil vsaj v pripravljalni odbor in obljubil, da bo predsedoval na usta-

vir. Imel je veliko razumevanja za slikarstvo in je bil tudi v osebnih stikih z našimi oblikujočimi umetniki, n. pr. z Matijo Jamo, ki je delal zanj in živel pri njem daljši čas na njegovi graščini Volčji potok pri Homecu. Bukovec je naprosil dr. M. Zarnika, ki je bil Souvanov prijatelj, da bi pridobil Souvana za to, da bi prevzel predsedstvo novega društva. Pa ni dosti opravil, čeprav ga je pošteno obdelaval. Čas je pa bežal in četudi je bilo vse pripravljeno za ustanovitev društva, kar naenkrat nismo mogli naprej. V ti stiski sva se odločila z Bukovcem, da greva osebno k Souvanu v Volčji potok. Bilo je neko popoldne v prvi polovici julija 1918., ko sva se peljala z avtomobilom na Souvanovo graščino. Souvan naju je kot pravi kavalir prijazno sprejel, branil se je pa, da bi prevzel predsedstvo novega društva »Narodne galerije«, čeprav ga je stvar sama hudo zanimala. Obljubljal je, da bo novo društvo z vsemi močmi podpiral kot navaden ud, le to naju je prosil, naj ga pustiva, da bi stal v ozadju, češ da sploh ne mara stopati pred javnost, ker sploh ne mara, da bi se kje kazal in da rajši dela kot pa da bi reprezentiral. Pripovedoval nama je prav posamič, koliko častnih mest je že odklonil in trdil, da bi se zameril tolikim in tolikim ljudem, če bi sedaj kar naenkrat prevzel predsedstvo novega društva, ko je že toliko in toliko podobnih častnih mest odklonil in celo v čisto gospodarskih zadevah. Menili smo se prav do trdega mraka o pomenu in namenih društva »Narodne galerije« in že se mi je zdelo, da bo ves najin trud zastonj. Ko smo sedeli nazadnje v grajskem parku, sredi katerega stoji nad terasami graščina v klasicističnem slogu, sem še zadnjikrat poskusil in sem odločno dejal, da če ne sprejme predsedstva, bi s tem v resnici onemogočil ustanovitev tako važne in tudi njemu ljube ustanove. Souvan se je zamislil in je obljubil, da sprejme predsedstvo »Narodne galerije«.

sel je natančneje razvijal Milutin Stanojević, ki je prebral pismo, s katerim gospodarske ustanove Belgrada prosijo Jevtića, da prevzame nosilstvo vsedrjavne liste. »Centralizacija najmočnejših finančnih ustanov, znižanje obrestne mere, olajšave kmečkim dolžnikom, popravki in spremembe v davčnih in pristojbinskih predpisih, osvoboditev dolga, gažiranega z zlato podstavo, uredba o javnih delih in drugi ukrepi, nas prepričujejo, o gospod predsednik, da ste pričeli načrtno borbo za izhod iz težav, v katere nas je vrgla kriza.« B. Jevtić se je ginjen zahvalil z govorom, v kate-

rem je dejal med drugim: »V polnem soglasju in dogovorno z vsemi svojimi tovariši v vladi mi je v veliko čast in zadovoljnost, če izjavim, da sprejemam to redko počastitev (prip.: po volilnem zakonu sme imeti vsedrjavni seznam poslancev samo enega nosilca) in bom ukrenil vse, kar je treba, da ustrezem zaupanju: lista, ki bo imela čast, da sem ji nosilec, bo lista kraljevske vlade, s katero bo ta šla na volitve... V tej volilni borbi se ne bo smelo niti razpravljati o vprašanjih, ki jih je neizpodbojno rešila ustava z dne 3. 9. 1931. O tem se ne bo glasovalo.«

Opazovalec

Slovenska akademija za znanost in umetnost in ljubljansko „Jutro“

Ko so bili pred kratkim imenovani prvi redni udje Slovenske akademije za znanost in umetnost, se tudi jugoslovensko »Jutro« ni moglo ogniti temu dogodku ter je priobčilo 14. t. m. uvodnik z naslovom »Naša Akademija«. Značilno je pa, da se »Jutro« dosledno ogiba pridevka »slovenska« akademija. V vsem sestavku, ki je poln precej praznih besed in ki ne pove prav ničesar novega, imenuje vedno novo Akademijo za znanost in umetnost ljubljanska akademija. »Jutro« ostane »Jutro«. Radovedni smo, če mislijo »Jutro« in njegovi jugoslovenci, da bi smeli delati v Slovenski akademiji za znanost in umetnost le samo ljubljanski znanstveniki in raziskovati le ljubljanske stvari, n. pr. umski razvitek ljubljanskih jugoslovenov, ali pa da bi smeli sodelovati le jugoslovenski »učenjaki«, ker slovenske akademije in zato po njegovem tudi slovenske znanosti ni, čeprav imajo Srbi srbsko akademijo in bodo Hrvatje zagrebško akademijo prekrstili v hrvaško. »Jutro« govori sicer tudi o slovenskem kulturnem razvoju in o središču slovenskega kulturnega življenja, očitno je pa zanj vse to le »plemenski« razvitek in središče »plemenskega« kulturnega življenja, ne pa samobitnega naroda. Če pravi »Jutro«, da bo Slovenska akademija za znanost in umetnost »preko vseh razlik (to je mimo vseh razlik) združevala najpomembnejše osebnosti z vseh področij znanosti in umetnosti«, se nam zdi, da ne bo moglo združevati jugoslovenstva s slovenstvom. Če »Jutro« pravi, da ne dvomi, »da bo ljubljanska Akademija uspešno izvrševala funkcije sleherne akademije, kolikor bo le imela sredstev in kolikor se bo znala dvigniti nad majhnost in malotnost, ki tolikokrat otežkočata kulturno aktivnost v Ljubljani in med Slovenci«, bi pripomnili, da so prav jugoslovenci krivi, da se slovenska kulturna prizadevanja niso uveljavljala z večjim uspehom, ko so izpodrezali vsa tvarna sredstva s svojim centralizmom in zanikanjem slovenstva samega. To je še posebno poglavje, o katerem bo govorila še zgodovina v prihodnosti! »Jutro« tudi govori, kako da smo si Slovenci zadnjih dvajset let sezidali popolno nižje in srednje šolstvo, vsak otrok pa ve tudi, da bi si v obojem šolstvu, ki je današnji dan po zaslugi jugoslovenov, njihovega šolskega sestava, učnih knjig, preganjanja učnih moči itd. v resnični stiski, res lahko kaj napravili, če bi ne bilo jugoslo-

venov in pa ljudi, ki so »Jutrovi« pripadniki in so trgali iz šolskih knjig najboljše slovenske sestavke. Hudo zabavno je pa, da »Jutro« piše, »da se je pokazala potreba, da z vseh strani in z naporom vseh ljudi pomoremo duhu, da premaga materijo.« »Jutro« torej nastopa za to, da »materijo« zapostavimo »duhu«! Z »Jutrovo« pomočjo je prav gotovo ne bo premagal, ampak bo padel v vnanjo temo in tam klavrno poginil.

Pred volitvami

Poglavitno zanimanje slovenskih ljudi je v teh dneh obrnjeno na državne volitve.

Zdi se nam, da je najbolj pravilno oznamovala značaj teh volitev »Samouprava«, ki je zapisala, da bo šel volilni boj za unitarizem na eni in avtonomizem na drugi strani.

Bolj določeno povedano, pripadniki unitarizma se zbirajo poglavitno okoli JRZ, pripadniki avtonomizma pa okoli gibanja, ki mu stoji na čelu dr. Maček.

Toda volitev in volitvenega gibanja, zlasti zveze strank in struj, ki so si bile zmerom načelno nasprotne in ki so se tudi med seboj vneto pobijale, ne razume, kdor ne pozna volilnega zakona. Imamo namreč še zmeraj volilni zakon, ki sta ga uveljavila Peter Živković in njegova politična družba, ko sta bila na vladi, da si zagotovita oblast, in ki še vedno ni spremenjen. Ta zakon zahteva namreč, da mora vsak nosilec volilnega seznama, to se pravi, organizacija, ki stoji za njim, postaviti kandidate po vsej državi. Ne more jih torej postavljati samo tam, kjer se mu zdi in kjer so volilci zanj. Postaviti jih mora marveč tudi v okrajih, ki ga ne brigajo in kjer se prav tako tudi volilci ne brigajo zanj. K temu pride še način, kako se štejejo in dodeljujejo glasovi, ki omogočuje, da tudi nosilec volilnega seznama, ki je ostal v manjšini lahko dobi veliko večino mandatorov. Neizogibno sili torej zakon v volilne zveze tudi struje, ki so si sicer popolnoma tuje. Vsega tega pa se ljudje ponekod premalo zavedajo in zato niso malo začuden ob družbi, ki jo je zakon na zunaj spravil pod eno streho. In tako imamo posebnost, da je sicer tudi v JRZ nekaj avtonomističnih struj, da pa so v tabor dr. Mačka prišli izraziti unitaristi, kakor JNS.

Treba pa je ugotoviti, da bodo vse stranke in struje, zbrane na dr. Mačkovem volilnem seznamu, ostale na zunaj ločene, tako da si bo vsak volilec tega seznama lahko zbral avtonomističnega

in šel mimo unitarističnega oziroma centralističnega kandidata.

Temu nasprotno bo vladni seznam vse bolj enoten in strnjen. Unitarizem bo njegova vodilna misel, ki jo bodo še podčrtavali pristop unitaristične Hodjerove Jugoslovanske narodne stranke in številni uskoki iz JNS, tako da avtonomistične struje v njem ne bodo prišle do veljave, četudi ni dvoma, da res obstajajo.

Mikavno je pri vsej tej stvari, da je moral povzročitelj sedanjega volilnega zakona Peter Živković prositi dr. Mačka, da ga sprejme na svoj seznam. In nič manj ni mikavno, da je storil takisto Jevtić, ki je pri zadnjih volitvah tako sijajno »premagal« dr. Mačka, čeprav je bila ta zmaga taka, da je moral iti, komaj da jo je dobil. Slab zakon so naredili, da bi druge z njim topli. Razvoj pa je palico obrnil.

Sicer pa — tako je tudi prav. Upajmo, da bodo nacionalci ta nauk svoje lastne zgodovine prav razumeli. Namreč nacionalci vseh vrst in otenkov. Ura bide svoboda. Kdor je noče slišati, bo zamudil čas.

Slovenska akademska mladina

Na moj članek, ki je izšel pod tem naslovom v »Sloveniji« z dne 26. avgusta 1938, je zadnja »Straža v viharju« (15. oktobra 1938) priobčila odgovor nekega »tudi katoliškega akademika«. Že v začetku svojega odgovora pa je ta »tudi katoliški akademik« pokazal, da hote ali ne hote nekaterih mest mojega članka ni mogel razumeti. Tako na primer sem poudaril samo, da nas običajna delitev akademikov deli na dele, med katerimi »ni sodelovanja«, medtem ko edino moj kriterij pripelje k **sodelovanju** vseh, nisem pa zanikal možnosti ideološkega ali strankarskega kriterija, ki se žal v praksi le preveč uveljavlja, kot to trdi »tudi katoliški akademik«, da sem storil.

»Tudi katoliški akademik« je hud nad izrazom »najortodoksnejši«. Nič ne de, da je razumel, da sem ta izraz ironično porabil, kar bodo menda vsi Slovenci, ki sučejo pero, od časa do časa še smeli storiti, da si bi se kak globokoumni pripadnik gologa intelektualizma čutil užaljenega. Čudno le, da ni razumel ta »tudi katoliški akademik«, da gre ironija ne na račun oseb, marveč na račun **nekatoliškega pojmovanja katolicizma**, ki ga hočejo te osebe uveljavljati v smislu verskega integralizma na vseh področjih, da torej sužnost, ki sem o njej govoril, ne izhaja iz **pravega** katolicizma, marveč iz **zmaličenih** katoliških metod, ki v načrtu sličejo v marsičem različnim totalitarnim sistemom v današnji Evropi. Da pa ta ozko pojmovana katoliška organiziranost res pospešuje slovensko hlapčevstvo in duhovno sužnost, nam izkustveno kaže zgodovina: kar ozirom se v dobo Bleiweisa ali Šušteršiča, ko sta prav proti takim pojavom vzdignila svoj glas Šuklje in A. Ušeničnik!

Glede družine z ekstremnimi levičarji pa ne morem za njo jaz, ki sem postavljaj samo ugotovitve na podlagi izkustva v akademskem življenju. Tega sta krivi pač prizadeti skupini sami, ker obe gledata mogočnost rešitve slovenskega vprašanja samo v absolutni prevladi svojih idej, v popolnem uničenju ali pa teroriziranju vseh drugih skupin, ne pa v njihovem **sožitju** in skupnem nastopu proti vsem zunanjim sovražnikom. Prav ta

Oba z Bukovcem sva mu z veseljem segla v roko in sva bila prepričana, da sva dosegla resen uspeh za slovensko oblikujočo umetnost. Zadovoljna sva se odpeljala v Ljubljano.

Ko je Leon Souvan prišel kmalu nato za nekaj dni v Ljubljano, smo podpisali pravila društva »Narodne galerije« kot ustanovitelji. Podpisali smo jih po vrsti Leon Souvan, Ivan Franke, Richard Jakopič in jaz. Bukovec jih ni, češ da ni treba še njega zraven. Bilo je to 24. julija 1918. Prihodnji dan sem pravila vložil pri oblasti. Nato sem prejel od c. kr. policijskega ravnateljstva v Ljubljani odlok, ki se glasi:

C. kr. policijsko ravnateljstvo
v Ljubljani

Št. 10652/1

Ljubljana, dne 18. 8. 1918.

Dr. Jos. Regali-ju

Ljubljana
Slovenski trg 3

C. kr. deželno predsedstvo za Kranjsko je z razpisom z dne 12. 8. 1918 št. 4270/pr. semkaj naznanilo, da je ustanovitev društva »Narodne galerije« v Ljubljani v smislu društvenega zakona z dne 15. 11. 1867 drž. zak. št. 134 in ces. naredbe z dne 25. 7. 1917 drž. zak. št. 158 dovolilo.

C. kr. vladni svetnik in policijski ravnatelj:
Grof Künl

Na željo Bukovca in Jakopiča smo sklicali nato še sestanek na Jakopičevo stanovanje na tedanjem Turjaškem trgu ter povabili nanj nekaj ljubiteljev oblikujoče umetnosti, umetnikov in časnikarjev, da bi se pomenili o ustanovnem občnem zboru in propagandi v časopisu. Povabili smo vse osebno. Dr. Izidorja Cankarja, ki je bil takrat v uredništvu »Slovenca«, sem obiskal v uredništvu ter mu pokazal pravila novega društva, ko sem že

nekajkrat z njim o stvari govoril. Danes pa ne morem dognati, če se je dr. I. Cankar udeležil sestanka pri Jakopiču. Dr. Alb. Kramerja, ki je bil tedaj v uredništvu »Slovenskega Naroda« in je k sestanku prišel, je povabil Bukovec ali pa prof. Fr. Kobal, ki je tudi bil pri sestanku. Povabili smo tudi mons. V. Stesko in knezoškofjskega tajnika Dostala, ki pa nista prišla. Bilo nas je kakšnih 12 do 14 ljudi, med njimi seveda Franke in Jakopič, slikarica Ivanka Kobilca, Bukovec, dr. Zarnik, Leon Souvan je bil zadržan. Razložil sem nato priprave za novo društvo, utemeljeval sem z daljšim govorom potrebo po ustanovitvi slovenske umetnostne galerije, opisal vso zgodovino prizadevanj za ustanovitev umetnostne galerije v Ljubljani, razložil pravila novega društva, nakar smo začeli debatirati, kako bi začeli z nabiranjem denarja in smo razmišljevali tudi o kandidatih za odbor društva. Hudo sem se začudil, ko se je oglasil tudi dr. Albert Kramer ter svetloval, da bi naj začeli z izdajanjem reprodukcij slik slovenskih slikarjev v obliki razglednic, češ da bi s tem zbudili zanimanje za prihodnjo slovensko »Narodno galerijo« in pridobili tudi sredstva, ko je šlo vendar za to, da se pridobe resnični in veliki mecen in javne korporacije s pri nas nenavadno velikimi sredstvi za slovensko vrhovno umetnostno ustanovo. Udeleženci sestanka pri Jakopiču so se razgovarjali tudi o tem, kdo naj bi prišel v odbor novega društva in so bila imenovana znana imena ljubiteljev oblikujoče umetnosti iz Ljubljane, Trsta, Maribora, Celja itd., ker sem v svojem govoru poudarjal, da mora biti »Narodna galerija« vseslovenska organizacija, pri kateri naj bi sodelovali pravi ljudje iz vsega slovenskega ozemlja, in to taki ljudje, ki bodo vsak v svojem kraju tudi v resnici vpregli vse svoje moči za njen namen in bi imeli tudi res vpliv na svojo okolico.

V pripravljalnem odboru smo se domenili, da sestavim jaz oglas za javnost in da ga podpišemo Leon Souvan, Ivan Franke, Richard Jakopič, Avgust Bukovec in jaz. Leon Souvan je prevzel nalogo, da se bodo sprejemale priglasitve udov in darila za »Narodno galerijo« v njegovi trgovini.

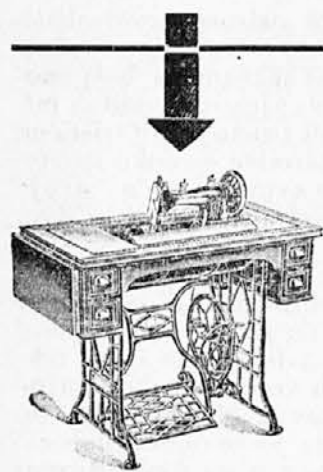
Oklic, ki sem ga sestavil in je izšel v »Slovenca« in »Slovenskem Narodu« 7. 9. 1918 in ga je razmnožil tudi za druge liste v Ljubljani, Trstu in Mariboru prof. Fr. Kobal v uredništvu »Laibacher Zeitung«, kjer je bil takrat zaposlen, se glasi:

»Narodna galerija« v Ljubljani.

Ustanavlja se slovenska umetnostna galerija v središču slovenstva. V Ljubljani naj se dvigne akropola slovenskih lepih umetnosti, **najvišja umetnostna ustanova naroda**, ki naj zbere ter ohrani najboljše umetnine vseh časov, kar jih je ustvaril slovenski genij.

Narodna galerija naj razkrije vsemu svetu obstoj in bogastvo naše upodablajoče umetnosti. Kar je vedi akademija znanosti, je lepi umetnosti narodna galerija. Umetnostna galerija naj Slovencem zagotovi glas polnokulturnega naroda in dokazuje visoko kulturnost slovenstva.

Društvo »Narodna galerija«, ki se je zasnovovalo v Ljubljani, ima nalogo ustanoviti in vzdrževati slovensko umetnostno galerijo, kjer naj se zbere najiminitnejši slikarski, kiparski, grafični in stavbarki umotvori stvariteljev slovenskega pokolenja stare in nove dobe; združiti hoče obstoječe zbirke in posamezne raztresene slovenske umetnine, pridobivati nove umotvore, pospeševati razvoj slovenske upodablajoče umetnosti ter raztegniti svoj delokrog na vse slovensko ozemlje. Društvo »Narodna galerija« ima namen zgraditi ali pridobiti dostojen dom slovenski upodablajoči umetnosti, kjer se naj nastani Narodna galerija. Da doseže svoje namene, nabira društvo gmo-

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

ekskluzivizem, ki je popolnoma neživiljenjski, je kriterij, ki je pripeljal obe skupini glede na slovensko vprašanje tako blizu.

Kar pa tiče ugovora glede »intelektualistično shematiziranega ideala, zgrajenega daleč od konkretnega slovenskega življenja«, pa popolnoma velja moja trditev: Straža ima sicer res v svojih številkah tudi ugotavljačoe članke o slovenskem položaju in o posameznih potrebah, toda o vseh teh potrebah govori samo v okviru obstoječega meščanskega reda, nikjer pa ne preišče zveze med stanovskim redom in med slovenskim položajem, dasi se odprtemu in pazljivemu očesu prav v tem pogledu pojavlja povsem svojsvena slovenska problematika, ki je Straža pri svojem poudarjanju avtoritarnosti, ki bi bila za slovenski narod smrtna nevarnost, niti od daleč ne slutiti. Med obema predmetoma je v člankih v Straži nepremostljiv prepad.

Katoliški akademik.

Največ 16 din na dan

Minister za socialno politiko in ljudsko zdravje je predpisal pravilnik o hitri pomoči pasivnim krajem. Po tem pravilniku se bodo izplačevali siromašnim osebam, ki so zmožne delati, podpore samo v obliki mezd za izvršeno delo. Opravljati bodo morali obče koristna dela, za katera je štet po naročilu ministra predvsem delo in popravilo državnih cest. Mezde pri teh delih določi okrajni glavar, vendar pa ne smejo presegati 2 din na uro. Izplačujejo se vsakih 14 dni. Takšno delavstvo je navezano le zavarovanju za primer nezgode, za katerega plačuje 2% mezde, ni pa zavezano bolniškemu zavarovanju.

Ker je pri nas zakonito uveljavljen osemurni delavnik, bi po tem pravilniku delavec smel prejemati na dan največ kosmatih 16 dinarjev, od katerih je treba odšteti še javne dajatve in dajatve za zavarovanje zoper nezgode. Pravilnik pa dopušča še veliko nižjo mezo, ker ta navzdol ni omejena, marveč samo navzgor.

Tisti, ki so ta pravilnik sestavljali, si pač niso postavili vprašanja, kako naj se delavec ali tudi kdo drugi, ki ga stiska razmer v to prisili, preživi

na sredstva (darila, testate in članarino) in umetnine (darila in testate).

Društvo »Narodna galerija« ima poleg častnih členov, ki si steko posebnih zaslug za društvene namene (n. pr. z izrednimi darili ali poklonitvami itd.), ustanovnike, ki izdatno pomnože galerijsko zbirko ali odštejejo društvu ustanovnino 500 kron, ter redne člene, ki plačujejo 30 kron letne udnine. V umetnostnih vprašanjih odločuje posebna umetnostna komisija, ki jo volijo na obnem zboru društveni člani, priznani slovenski upodabljači umetniki. Umetnostna komisija bo vrhovni slovenski umetnostni strokovni zbor.

Ustanovni občni zbor društva »Narodne galerije« bo v sredo 18. septembra tega leta ob 7. uri zvečer v dvorani občinskega sveta v Ljubljani na mestnem magistratu.

Rojaki! Prijavite se pred ustanovnim občnim zborom za člene društva »Narodne galerije«! Zagnite takoj »Narodni galeriji« pošiljati izredna gmožna darila! Darila in prijave naj se pošiljajo na naslov: **Tvrška Franc Ksav. Souvan, Ljubljana, Frančevo nabrežje**, vselej z izrečno pripombo, da so darila namenjena »Narodni galeriji«.

Gre za vrhovno kulturno ustanovo naroda, za trajen, neminljiv kulturni spomenik slovenstva! »Narodna galerija« bodi žarišče in središče slovenske umetnosti!

Med vojnim viharjem naj zasije mila luč lepote na slovenski narod!

V Ljubljani, na angelsko nedeljo 1918.

Za pripravljalni odbor društva »Nar. galerije«: Leon Souvan, veletržec; ces. svetnik Ivan Franke, c. kr. profesor; Rihard Jakopič, akademični slikar; dr. Josip Regali odvet. kd.; Avgust Bukovec, rač. svetnik.

Datiral sem ta oklic na angelsko nedeljo, da bi bil kot angelski glas, ki bi zbudil speče ljudi in oznanil rojstvo lepih umetnosti med nami. (Dolge)

s tako mezdo, ki jo vsaj pri nas v Sloveniji ne moremo imeti za mezdo za delo, ki se zahteva. Toda ne samo to, da taka določila pravilnika ne morejo zadovoljiti brezposelnih, temveč škodujejo še povrh v veliki meri že zaposlenim, ker pritiskajo tudi ostale mezde navzdol. Znano je vendar vsakomur, da se podjetniki prav radi sklicujejo na to, kaj plačajo za delo javne ustanove, če je to njim v prilog.

Širite naš list „Slovenijo“!

Mali zapiski

Ustavljen list.

Minister za notranje stvari je prepovedal nadaljnje izhajanje tednika »Slovenska beseda«, ki je izhajal v Ljubljani.

Prepovedana letaka

Državno pravdnistvo v Zagrebu je prepovedalo širiti letaka:

1. »Mirna i ozbiljna riječ svima državljanima kraljevine Jugoslavije«.
2. »Zašto privremeno obustavljamo izdavanje „Naše budućnosti?“«

Letaka sta izšla v Zagrebu.

Nove železnice in Slovenija

Sedaj delajo v Jugoslaviji železniških prog za preračunani znesek 970 milijonov dinarjev. Na Slovenijo odpade samo znesek 48,5 milijonov dinarjev za progo Št. Janž—Sevnica, to je 4,1% preračunanega zneska.

K stroškom za izvršitev teh prog pa prispeva Slovenija, kakor znano, štirikrat toliko.

H koncu naj še dodamo, da bi za napravo kratke proge Št. Janž—Sevnica Sloveniji niti ne bilo treba najemati posojila, ker bi lahko te stroške krila z rednimi dohodki svojih železnic.

Politična aritmetika

»Samouprava« pravi, da je »naša stranka« pri zadnjih občinskih volitvah dobila 1.560.000 glasov, to je 75% vseh oddanih glasov. Medtem so se pa »razmere v korist naše stranke precej spremenile«. Kajti »Samouprava« računa samo v mestih na prirast nad 500.000 zanesljivih glasov. K tem prihaja še stranka ministra Hodjere, mnogo Ljotičevcev, kratko in malo. »Samouprava« piše dobesedno, »če prištejete številu 1.560.000 + 500.000 vse te nove dotoke, tedaj dobite velikansko številko nad 2 milijona glasov, ki bodo gotovo glasovali za seznam nosilca državne misli g. dr. Milana Stojadinovića.«

Nekaj zanimivih števil

V Jugoslaviji smo imeli do konca leta 1937. nič manj kot 656 ministrov. Od tega je bilo 399 Srbov iz Srbije, 53 Srbov iz bivše monarhije, 157 Hrvatov, 49 Slovencev in 18 muslimanov.

V ministrstvih je na višjih uradniških mestih 1267 Srbov ter 197 Hrvatov in Slovencev.

V centrali Poštne hranilnice je nameščenih 216 Srbov ter 50 Hrvatov in Slovencev; v centrali Državne hipotekarne banke je 196 Srbov in le 4 Hrvatje oziroma Slovenci; v centrali Narodne banke pa je 160 Srbov ter 10 Hrvatov in Slovencev.

Federalizem je nastal iz — zavisti!

Neki belgrajski list piše, da so federalistično misel zasnovali frankovci, in sicer iz zavisti zgolj. Nekoliko velik vpliv prisaja sicer tem frankovcem, ki še na Hrvaškem nimajo kdove kakšne veljave, pa so po tej izvirni trditvi zakrivali menda že toliko federacij na svetu in prav zadnje čase naščuvali še Slovake in Podkarpatske Ruse.

Preosnova češko-slovaške republike

Preosnovana češko-slovaška republika bo po dosedanjih sklepih češke, slovaške in podkarpatske vlade sestajala iz treh zveznih držav: češko-moravske, slovaške in podkarpatsko-ruske. Države bodo imele lastne državne zbornice in vlade. Skupna bo ostala zunanja politika, vojska in zvezne finance. Zveza bo imela tudi parlament, v katerega bodo pošiljale zvezne države delegacije.

Churchill o mednarodnem položaju

Zadnjo nedeljo je govoril v Londonu Winston Churchill o zadnjih mednarodnih dogodkih. Po njegovem mnenju so Amerikanci bolj spoznali daljnosežne posledice okrnitve češko-slovaške republike, kakor Angleži in Francozi. Parlamentarne demokracije, sile miru in svobode so doživele poraz, tako da stoji danes stvarno in pravno oslabiljene nasproti nevarnostim, ki so postale večje. Ker pa svoboda jekleni moči njenih branilcev, smemo črepati iz nesreče tudi nove moči in upe. Diktator mora iti od zmage do zmage, samo naprej, nikoli pa ne sme iti nazaj. Narodni socializem in komunizem sta v bistvu eno pod različnimi imenoma, in svet se mora vprašati, če naj se jima vda ali upre. Kljub vsemu so sile omike jačje. Moramo se oborožiti. To pa še ni dovolj. Velika Britanija se mora odreči stoletja staremu izročilu in uvesti splošno vojaško dolžnost. Samo vojaška moč pa še ni dovolj. Treba je tudi vodilne misli. Nasprotje med diktaturo in demokracijo ni samo teoretično, ampak dejstvo. Za obrambo miru se morajo hitro in odločno strniti vse velike in majhne države, ki so pripravljene, nastopiti zoper vse napade, ne samo vojaške, ampak tudi duhovne.

Nova Češka

Švicarski dnevnik »Basler Nachrichten« piše o novi češki politiki, ki se je postavila na nemško stran, pravi, da je pretiravanje trditev, da bi bila okrnjena Češko-Slovaška nemška klientna država, in meni:

Tudi s splošnega stališča ne gre, grajati voljnost Češko-Slovaške. Vdala se je »realopolitično« v neizogibno in rešila s tem enotnost ostalega ozemlja. Če bi bilo tudi to izgubljeno, bi bila Češka odrezana od Moravske in Slovaške in prej ali slej bi sploh ne bilo več češko-slovaške države, temveč sosedje bi si jo razdelili. Stanje, nastalo iz češke naslonitve na dosedanjega sovražnika, spominja na usodo in ravnanje Švice v Napoleonovih časih. Tudi naša država je morala takrat stopiti v vazalsko razmerje in je imela težke izgube ozemlja: Ženeva, Wallis, baselska škofija, Veldlin in če tudi ne oblikovno pa dejansko od 1810. leta od »italijanskega kraljestva« zasedeni Tesin. Toda še zmeraj znatni ostanek je ostal kot država, zato je mogel po Napoleonovem padcu nastopiti kot država, preprečiti, da bi se bila ta razdelila med zmagovalce, in spet pridobiti večino zgubljenega ozemlja. Dokler država samo trpi, pa ne umrje, ni popolnoma zgubljena in lahko upa, da se tudi politično kolo sreče tu pa tam vrti.

Zahod in Vzhod

Pod tem naslovom daje švicarska »National-Zeitung« nekakšen pogled na prihodnji razvoj evropske politike in Nemčije:

..... Uničenje Francije stoji v knjigi »Mein Kampf« (Hitlerjeva knjiga o ciljih nemške politike, ured.) še pred osvojitvijo Ukrajine, in da je varnost Anglije odvisna od varnosti Francije, temu zazdaj ne oporeka nihče.

Če je res, da je Chamberlain kapituliral pred Hitlerjem, ker ni hotel na noben način nastopiti kot zaveznik Rusije, in če je res, da zahodne sile same ne smejo tvegati vojne z Nemčijo, potem ostane za Anglijo izbira: ali popola prelom s Chamberlainovo politiko in prava zveza z Rusijo, ali pa velikanska pomnožitev britansko francoskega oboroževanja, kakor ga še ni bilo, hkratu s splošno vojaško dolžnostjo v Veliki Britaniji.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

je izdala ravnokar najpomembnejše slovensko delo

SLOVENSKI KNEZ KOCELJ

izpod peresa vseučiliškega prof. dr. Franc Grivca. Knjiga obsega 299 strani, opremljena je s številnimi inicijalkami in vinjetami delo akademičnega slikarja Slavka Pengova, 13 slikami in 1 zemljevidom slovenskega ozemlja v 9. stoletju.

Cena v celo platno vezani knjigi je din 120.—, numerirani bibliofilski izdaji (samo 300 izvodov) vezani v celo usnje din 300.—.

Delo je po vsebini in opremljenosti najvidnejši pojav zadnjega časa na našem književnem trgu. Knjiga je pisana kljub vsej znanstvenosti tako poljudno, lahko, nazorno in živo, da jo bo vsakdo, ki se zanima za domačo slovensko zgodovino z največjim zanimanjem prebiral. Zato spada ta edinstvena knjiga v vsako slovensko hišo, v vsako slovensko šolo in v vsako javno knjižnico.